

Asia: VN/1453/2025

Lausuntopyyntö pitkän aikavälin ilmastosuunnitelman luonnoksesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan taho

Toimiala- ja etujärjestö

Mikäli vastasit "muu taho", voit tarkentaa vastaustasi tässä

-

LAUSUNTO

-

Mikäli vastasit yhtyväsi toisen tahon lausuntoon, täsmennä mistä tahosta on kyse

-

1) Huomioita pitkän aikavälin ilmastosuunnitelman taustalla olevista vaihtoehtoisista skenaarioista (suunnitelman luku 2)

Pitkän aikavälin ilmastosuunnitelman skenaarioista minkään ei oleteta edustavan todennäköistä tulevaisuuden kuvaa, vaan ne ovat ennemminkin ääriskenaarioita. Tämä on tehnyt niiden kommentoinnista sekä vaikeaa, että osittain jopa turhauttavaa. Skenaarioiden raamiksi olisi pitänyt olla kaikissa neljässä vaihtoehdossa se, että maapallon globaali ilmaston lämpeneminen saadaan pysäytettyä alle kahteen asteeseen tavoitelleen 1,5. astetta verrattuna esiteollisen aikaan. Näin olisi ollut mielekkäämpää arvioida vaihtoehtoisia malleja ja niiden vahvuuksia ja heikkouksia esimerkiksi työllisyyden, työntekijöiden oikeuksien, ostovoiman ja yleisimminkin hyvinvoinnin näkökulmasta.

Kaikissa neljässä mallissa (Suomi edellä, Markkinat edellä, Ympäristö edellä, Yhteiskunta edellä) kasvihuonekaasupäästöjen vähennykset painottuvat suurelta osin energiatuotannon sektorille, sähkön ja lämmön tuotantoon sekä öljynjalostukseen, jossa ohjaavina toimina on päästökauppa ja sen nouseva hinta. Myös SAK arvioi, että noin 2030 vuoteen asti näkymä ilmastotoimista on tämä, vaikka onkin oletettavaa että siirtyminen uusiutuvaan energiaan tapahtuu ennakoituakin nopeampan.

Suunnitelmaluonnoksessa arvioidaan, että Markkinat edellä – skenaariossa hiilidioksidin talteenotolla voi olla merkittävä rooli ilmastomuutoksen hillinnässä, teknisten nielujen hyödyntämisen kokonaismäärä nousisi jopa 110 Mt CO₂-ekv.:iin vuonna 2040 ja -17 Mt CO₂-ekv.:iin vuonna 2050. SAK ei pidä tätä skenaariota uskottavana, vaikka Suomessa voisi olla teknisten nielujen käyttöön kiinnostusta runsaan metsäteollisuuden vuoksi. Teknisten nielujen kehittämisen ja hyödyntämisen esteenä tulee olemaan vielä pitkään sen erittäin korkea hinta ja teknologista melko rajatusti hyötyvä yritysjoukko. Tässä skenaariossa on kuitenkin paljon positiivista. Suomessa tulee investoida uuteen vihreään teknologiaan ja palveluihin ml hiilen talteenotto sekä vientiin, mikä luo uusia työpaikkoja ja vahvistaa bkt:tä. Markkinat edellä -visiossa on kuitenkin jäänyt kartoittamatta tullisodan tuomat riskit, mikä vaikuttaa erityisesti suomalaisen kestävän terästeollisuuden, mutta myös esim. kemiateollisuuden ja lääkeiteollisuuden kilpailukykyyn.

Mallinnuksessa esitetyistä pitkän aikavälin-skenaariovaihtoehtoista ilmastolain asettamat kasvihuonekaasujen kokonaispäästöjen vähennystavoitteet vuosille 2030, 2040 ja 2050 saavutettiin muissa paitsi Suomi edellä -skenaariossa, jossa panostetaan muita vähemmän hiilinieluihin. Lisäksi tässä skenaariossa myös päästökaupan hinta on alhainen ja liikenteen sähköistyminen jää maltilliseksi, sillä kannusteet ovat heikot. Lisäksi omavaraisuuteen tähtäävä maatalouspolitiikka johtaa korkeampiin päästöihin. Tämä on kauhukuva, vaikka toimien välitön vaikutus voisi olla kuluttajalle ja vihreän siirtymän panostamatta jättäville yrityksille suotuisa. Tämän skenaarion suuntaan päätetyt toimet johtaisivat Suomen kestävän ja innovatiivisen elinkeinoelämän sekä talouden näivettymiseen erityisesti keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Lopputuloksena olisi myös vähemmän hyvälaatuisia työpaikkoja.

Ympäristö edellä -skenaarion taustalla on ajatus laajasta muutosta politiikassa, taloudessa, yhteiskunnassa ja teknologioissa sekä arvoissa. Haasteena tässä skenaariossa eri ole pelkästään talouden ja turvallisuuden epävarmuudet sekä globaalit jännitteet, vaan myös se, kuinka ja kenelle oikeudenmukaista politiikkaa tehdään ja miten ihmiset saadaan tämän politiikan taakse. Kenen huolet siirtymässä tunnistetaan ja huomioidaan? Tämän skenaarion puutteena on, että tätä aivan keskeistä kysymystä Ympäristö edellä -vision onnistumisen kannalta ei pohdita lainkaan. Esimerkiksi Suomessa, jossa vihreä siirtymä on jo käynnissä mm. energiasektorilla ja teräs, paperi- ja kemiateollisuudessa, ei ole linjattu juuri lainkaan työntekijöiden tarpeet tunnistavista oikeudenmukaisen siirtymän toimista, kuten työntekijöiden tieto-taito- tason ja sosiaaliturvan riittävydestä murroksessa. Maankäyttösektorin arvioidaan olevan jopa -31 Mt CO₂-ekv. netto-nielu 2035. Vaikka tämä olisi ympäristöllisesti ja biodiversiteetin kannalta erittäin hyvä skenaario, vaikutukset erityisesti paperi- ja sahateollisuuden työllisyyteen olisi niin suuret, että visio saisi tuskin tukea alan työntekijöiltä ja niiltä alueilta, missä metsäteollisuus tuottaa erityisen paljon lisäarvoa talouteen.

Yhteiskunta edelle- skenaariota on vaikea hahmottaa. Miten se voi olla sosiaalisesti reilu, jos siinä ei tunnisteta esim. työntekijöitä yhtenä keskeisinä yhteiskunnan toimijaryhmänä ja työntekijöille oikeudenmukaisen siirtymän toimia keskeisinä onnistuneen politiikan elementteinä? Jää epäselväksi, kuka edustaa kansaa tässä skenaariossa? Skenaario ei ole tunnistettava eikä millään tavalla todennäköinen.

Taakanjakosektorin päästöt vuoteen 2030 mennessä ovat eri skenaarioissa 17,6–18,5 Mt CO₂-ekv, joka on n 1. Mt CO₂-ekv. suurempi kuin taakanjakosektorin päästövähennystavoite. On kuitenkin muistettava, että taakanjakoskenaarion päästövähennystavoitteessa ei ole sisällä Orpon hallituksen liikennesektorin toimien leikkauksia. Käytännössä päästökuilu on siis suurempi tavoitteen ja päätettyjen toimien välillä. SAK arvioi, että erityisesti kotimaan liikenteen osalta skenaarioissa on paljon optimismia sen suhteen, kuinka nopeasti päästöt saadaan laskevalle uralle. Sitä vastoin maatalouden päästöjen vähenemä on hyvin maltillinen Ympäristö edellä – skenaariota lukuun ottamatta.

Maankäyttösektorin päästö- ja poistumakehityksen osalta SAK toteaa tiivistä, että kokonaisuus on Suomelle erittäin haastava. Silti, on hämmäntävää, että Markkinat edellä- skenaariossa maankäyttösektori on päästölähde koko tarkastelujakson aina vuoteen 2055 asti. Jos näin kävisi, vaatisi se suunnattoman paljon ja kalliita toimia muita toimialoilta. Tämä voisi tulla kansantaloudellisesti hyvin kalliiksi muiden toimialojen yrityksille ja Suomen kansantaloudelle.

Suomen ilmastopaneelin mukaan hakkuiden lisääminen pysyvästi nykytasosta (73 miljoonaa m³ vuodessa) korkeammaksi vähentää metsien hiilinielua joka vuosi vähintään tämän vuosisadan ajan verrattuna siihen, että hakkuita ei lisättäisi (taustaskenaarioissa oletettu hakkuutaso 80 m³ vuodessa). Vastaavasti pienentämällä hakkuita voitaisiin parantaa metsiemme hiilinielua vuosisadan ajan. Hakkuumäärien väheneminen voi vaikuttaa työllisyyteen, BKT-kasvuun ja myös verokertymään. Viime vuosina, kun Suomessa on hakattu keskimääräistä enemmän puuta, ei esim. paperilaitosten ja sahojen työllisyys ole parantunut. Kun maankäyttösektorille mietitään tarvittavia lisätoimia, on tärkeää hahmottaa koko ajan toimien sosiaaliset, taloudelliset sekä ympäristölliset vaikutukset. SAK esittää hakkuiden pitämistä Suomessa tieteellisen tutkimuksen mukaisella kestäväällä tasolla.

2) Huomioita toimialakohtaisista etenemisvaihtoehtoista (suunnitelman luku 3)

Toimialakohtaisissa etenemisvaihtoehtoissa logiikka vaikuttaa ymmärrettävälle energiajärjestelmien osalta eri vaihtoehtoissa. Arviomme mukaan kuitenkin Markkinat ensin -mallin painotus BECCS ja DACCS-teknologioihin voi tulla veronmaksajille hyvin kalliiksi suhteessa hyötyihin, vaikka tunnistamme tarpeen erityisesti BECCS-teknologian kehittämiseksi.

Suomi edellä -skenaariossa kiinnostavaa on panostaminen ydinvoimaan, vaikka se ei ole omavaraisuuden tai huoltovarmuuden näkökulmasta mitenkään itsestään selvä vaihtoehto. Tämä huomio ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö SAK kannattaisi ydinvoimaa yhtenä energiabaletin ratkaisuna kohti päästötöntä yhteiskuntaa. Tässä skenaariossa positiivista on panostamisen mm. vihreään vetytalouteen ja teräkseen.

Energian hankinnan osalta on oleellista huomioida se, että kaikissa skenaarioissa primaarienergian kokonaiskulutus kasvaa valtavasti ja Markkinat edellä -skenaariossa se ei edes tasaannu vuoteen 2055 mennessä. Kasvu on ymmärrettävää, mutta olisi tehtävä jatkuvaa arviota siitä, mihin lopullinen tarve asettuu ja pyrkiä aktiivisesti minimoimaan se. Lisäksi kaikissa skenaarioissa turpeen ja kivihiilen

käyttö vähenee, mikä on hyvä. Toisaalta bioenergian käyttö voi lisääntyä merkittävästikin, koska se on kauko- ja prosessilämmön tuoton osalta merkityksellistä ja tämä tarvemuuotos on ennakoitava kunnolla. Näihin mainittuihin haasteihin on puututtava. Puuta ei ole järkevää polttaa vaan käyttää mahdollisimman korkean jalostusasteen tuotteisiin, lisäksi bioenergian poltto tuottaa CO₂- päästöjä.

Vaikka energian loppukulutuksen kokonaismäärä vähenee jonkin verran kaikissa neljässä skenaarioissa, sähkön kulutus kuitenkin kasvaa. Näin olleen loppukulutuksen tehostuminen kohdistuisi erityisesti polttoaineisiin ja lämpöön, joita samaan aikaan korvataan ainakin osittain sähköllä. Tämä vaikuttaa uskottavalle tulevaisuudenpolulle. Kuten primäärienergian kulutuksen osalta, on myös sähkötarpeen arviota tehtävä jatkuvasti ja pyrkiä aktiivisesti minimoimaan määrä.

Sähkön loppukulutuksen kasvu alkaa nopeasti 2020-luvulla ollen ennusteiden mukaan jo 100 TWh:n tasolla vuoteen 2030 muissa kuin Yhteiskunta edellä- skenaarioissa ja se saavuttaa jopa 180 TWh:n tason 2050 mennessä Markkinat edellä- vaihtoehdoissa. Sähkön loppukulutuksen kasvu on huomattavaa ja siihen on varauduttava energiantensiivisessä teollisuudessa, jossa erityisesti vedyn ja sähköpolttoaineiden tuotanto sekä DACCS lisäävät sähkön tarvetta. Myös liikenteessä tapahtunee huomattavaa sähkön tarpeen kasvua kuten myös datataloudessa, kuten luonnoksessa todetaankin.

Teollisuus ja palvelut – kokonaisuudessa tunnistetaan hyvin energiantensiivisen prosessiteollisuuden vaikutus kokonaisuuteen ja jo nyt eri toimialojen vähähiilietiekarttojen kunnianhimoiset tavoitteet irtautua fossiilisten polttoaineiden käytöstä. Oleellista on panostaa vihreään siirtymään, TKI:n ja tuotteiden ja palveluiden arvonnäkökulman kasvuun. Datakeskuksiin ei ole pidemmän päälle järkevää panostaa, jos ei samalla panosteta TKI:n ja digitalisaatioon osana kokonaisuutta. Vain näin saadaan riittävää lisäarvoa Suomeen eikä vain energiasyöppöjä, jotka toki työllistävät paikallisesti jonkin verran.

Metsäteollisuuden tuotannon kehityksestä ja kehityksen edellyttämistä hakkuumääristä tehdyt variaatiot ovat haastavia hahmottaa sekä yhdessä että erikseen. Maankäyttösektorin ja metsien pysyminen nieluna on Suomelle tällä hetkellä erittäin haastavaa. Eri skenaarioissa olisikin tärkeää kiinnittää tähän kokonaisuuteen erityistä huomiota ja tehdä yksityiskohtaisempia vaihtoehtoskenaarioita, jotka ovat toteutettavissa sekä ilmasto- että sosiaalisista lähtökohdista käsin. Lähtökohdaksi voisi ottaa tieteellisen tason mukaan kestävä puun hakkuumäärä.

Maankäyttösektori on kaikkien skenaarioiden mukaan päästölähde vuonna 2025, mutta kääntyy nieluksi vuonna 2035 muiden kuin Markkinat edellä -skenaariossa, mikä ei tavoita nielua vielä 2055 vuoteenkaan mennessä. Skenaarioiden suuret erot selittyvät pääasiassa metsien erilaisilla hakkuumäärillä. Myös puutuotteiden osalta skenaarioiden välillä on eroja, mikä on loogista.

Vaikka maataloudessa kaikkien skenaarioiden mukaan sen kasvihuonekaasut vähenevät, on huomioitava, että vähenemä on hyvin maltillista verrattuna kaikkiin muihin toimialoihin.

3) Huomioita kasvihuonekaasupäästöjä vähentävien ja nieluja vahvistavien menetelmien kehitysnäkymistä (suunnitelman luku 4)

Metsänhoitoa ja hakkuita on kehitettävä niin, että puunkasvu on nykyistä suurempaa ja metsiin sitoutuu nykyistä enemmän puuta. Yksi keino on rajoitettava metsän omistajien oikeutta harjoittaa metsätaloutta siten, että hakkuumäärien taso ja hiilensidonta vaarantuvat. Tällä tarkoitetaan erityisesti liian varhaisia hakkuita, mutta myös muita metsänhoidon toimenpiteitä.

4) Puuttuuko suunnitelmassa kuvattujen kasvihuonekaasupäästöjä vähentävien ja nieluja vahvistavien menetelmien joukosta joku keskeinen menetelmä (suunnitelman luku 4)?

-

5) Muita huomioita pitkänaikavälin ilmastosuunnitelman luonnoksesta

- Pitkän aikavälin ilmastosuunnitelman lähtökohtana pitää olla kaikissa neljässä skenaariossa se, että maapallon globaali ilmaston lämpeneminen saadaan pysäytettyä alle kahteen asteeseen - samalla tavoitelleen 1,5. astetta verrattuna esiteollisen aikaan. Ilmastotavoitteiden osalta ihmisten toiminnasta aiheutuvia taakanjako- ja päästökauppasektorin yhteenlaskettuja kasvihuonekaasupäästöjen vähenemää ilmakehään vuoteen 2040 ja 2050 mennessä pitänee arvioida vielä uudestaan, sillä se ei ole välttämättä linjassa EU:n tulevan 2040 ilmastolain 90 %-päästövähennystavoitteen kanssa.
- Suunnitelman oikeudellinen perusta (lain 2 pykälä), joka tulee ilmastolaista, on edelleen relevantti 1) kasvihuonekaasujen vähentämisen, 2) nielujen vahvistamisen ja ilmastomuutokseen sopeutumisen, toimialakohtaisen tarkastelun sekä 3) päästöjen vähentämisen- ja nielujen vahvistamismenetelmien kehitysnäkymien arvioiden osalta. Lain 2 pykälä 4) muiden tarpeellisten seikkojen osalta voisi lakiin tosiaankin lisätä esitettyjen energia-, ja teollisuus- ja infrastruktuuri-investointien kehityksen ja niiden merkityksen arvioinnin ja ilmastomuutoksen nopeamman etenemisen haitallisten vaikutusten arvioinnin. Lisäksi 4) kohtaan olisi lisättävä arvioitavaksi työllisyysvaikutukset toimialoittain, mikä olisi osa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen varmistamista ja Pariisin ilmastopoliittisen mukaista. Pariisin ilmastopoliittisessa työntekijöille on luvattu turvata oikeudenmukainen siirtymä vähähiiliseen yhteiskuntaan siirtyessä ja hyvälaatuiset työpaikat. Ilmastosuunnitelmissa olisi tärkeää neuvotella myös työntekijöitä edustavien liittojen kanssa toimista, joilla kunniahimoisen ilmastopoliittisen osana varmistetaan, että nykyiset kestävät työpaikat pysyvät ja uudet syntyvät Suomessa ja varmistaa. Jos työntekijät ja heidän tarpeensa ohitetaan ilmastopoliittisessa päätöksenteossa, on kunniahimoiselle ilmastopoliittiselle vaikea saada työntekijöiden aktiivista tukea.
- Suomen tulee tavoitella mahdollisimman suurta hyötyä puhtaan ja edullisen sähkön tarjonnan lisääntymisestä. Hyvän sähkön tarjontatilanteen taustalla on sekä Suomen maantieteellisiä erityispiirteitä että onnistunutta energiapolitiikkaa. Jotta koko kansantalous hyötyy tästä eniten, olisi puhtaan energian ympärille houkuteltava teollisia investointeja.

Sähkö- ja vetyverkoston rakentaminen pitää siis suunnitella niin, että se varmistaa ensisijaisesti Suomessa toimivalle teollisuudelle ja kotitalouksille kohtuuhintaisen energian ja houkuttaa tänne uutta kestävää teollisuutta. Sen lisäksi ylijäämä sähköä voidaan vielä myös Keski-Eurooppaan. Jos Suomessa esim. teräs-, vety-, kemianteollisuudessa realisoituu suuria sähköä vaativia investointihankkeita, on valtion edistettävä uuden sähköntuotantokapasiteetin rakentamista ja sähköintensiivisen teollisuusinvestointien syntymistä esim. määräaikaisin suurin tuin. Poikkeustapauksissa valtio voi toimia omistajana, jos teollisuus- tai energiainvestoinnit sitä vaativat ja hankkeissa on liiketaloudellista järkeä, siten että valtio voi saada sijoituksensa takaisin korkoineen. Valtiontukia on kuitenkin käytettävä harkiten. Esimerkiksi ydinvoiman lisärakentamisen ja tuotannon pitää olla markkinaehtoista pois energiapaletista, mahdollisesti pois lukien pienydinvoiman rakentaminen. Valtio voi myös mm. edistää sujuvaa ja ennakoitavaa kaavoitusta.

Vanhala Laura
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry